

УДК 811.162.4'373.45:070.41"19/20"

**СЕМАНТИЧНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ У ЛЕКСИЦІ
СУЧАСНОЇ СЛОВАЦЬКОЇ МОВИ
(на матеріалі преси кінця XX–початку XXI ст.)**

Оксана ГУМЕННА

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, 79000
Кафедра слов'янської філології*

У статті розглядаються семантичні запозичення у лексиці сучасної словацької мови на матеріалі засобів масової інформації кінця XX–початку XXI ст. Встановлено критерії визначення нових семантичних запозичень (поява певного значення лексичної одиниці в англійській мові значно швидше, аніж у словацькій) і причини їх проникнення у словниковий фонд мови (становище англійської мови у сучасному світі, її функціонування у всіх сферах життя словацького суспільства).

Ключові слова: семантичне запозичення, неосемантизм, англосемантизм, нове значення.

Паралельно з такими джерелами поповнення лексичного складу словацької мови, як запозичення та словотворення, у ній відбуваються і якісні перетворення: наявні у мові слова отримують нові поняття. Звичайно, розширення семантичного обсягу відомих слів – не новий спосіб поповнення словникового складу мови, проте, як зазначають дослідники, в періоди інтенсивного розвитку лексичного складу мови його роль особливо зростає. На сучасному етапі розвитку словацької мови такі зміни на семантичному рівні помітні, передовсім, у мові засобів масової інформації.

В останні десятиліття питання розширення семантичного обсягу слів лише спорадично висвітлюється у дослідженнях словацьких учених. Так, К.Бузашіова досліджує явище так званої реінтернаціоналізації, зокрема, аналізує інтернаціоналізми, які здавна функціонували у словацькій мові, але з часом почали вживатися у новому значенні. Я.Горецький приділяє увагу окремим лексичним одиницям іншомовного походження, які протягом 90-х років XX ст. почали використовуватися з новою семантикою. Семантичні запозичення ставали предметом ґрунтовнішого вивчення польського мовознавця А.Марковського¹.

¹ *Buzássyová K.* Opakovaná internacionalizácia a problém identifikácie morfológických a lexikálnych jednotiek // *Jazykovedný časopis.* 1991. 42. 2. S.89–103; *Horecký J.* Internacionalizácia a europeizácia slovenčiny // *Internationalizácia v súčasných slovanských jazykoch: za a proti.* Bratislava, 1999.S.80–82; *Markowski A.* Najnowsze zapożyczenia semantyczne w polszczyźnie // *Internationalizácia v súčasných slovanských jazykoch: za a proti.* Bratislava, 1999. S.28–37.

Мета пропонованої статті – з'ясувати критерії визначення нових семантичних запозичень і розглянути семантичні інновації, зафіксовані у періодичних виданнях кінця ХХ–початку ХХІ ст. У дослідженні терміни “семантичне запозичення”, “семантичний неологізм”, “семантична інновація”, “неосемантизм” використовуються як термінологічні синоніми.

Кінець ХХ–початок ХХІ ст. характеризується динамічністю розвитку в найрізноманітніших сферах духовного і матеріального життя словацького суспільства. Мова сучасних періодичних видань чуйно реагує на процеси, що відбуваються, проявляючи при цьому тенденцію до стислості, експресивності й емоційності лінгвальних засобів. Оскільки в останні десятиліття обсяг інформації невпинно збільшується, це зумовлює постійні пошуки нових способів донесення її до читачів, у результаті чого в газетах і журналах, на радіо й телебаченні з'являються нові лексичні та семантичні одиниці, які проходять певне “випробування” на доцільність їх використання. Представлений у даній розвідці фактичний матеріал зібраний шляхом вибірки з періодичних видань та журналу “Kultúra slova”.

Спостереження над семантичними трансформаціями дають підстави для висновку, що в останні роки лише одна мова – англійська – є джерелом появи нових значень. Фахівці зазначають, що у досліджуваній період процес запозичення нового значення (тобто, англосемантизації) у лексичних одиницях значно розширився. Імовірно, це зумовлено становищем англійської мови у сучасному світі, її функціонуванням у всіх сферах життя суспільства, особливою популярністю англійської сьогодні у школах чи вузах. Збільшення кількості семантичних запозичень зумовлене також “відсутністю їх зовнішніх рис” (як це буває при лексичних запозиченнях, коли новим є не лише зміст, а й форма). Завдяки цьому, семантичні запозичення не завжди сприймаються мовцями як чужорідні елементи.

При дослідженні явища англосемантизації часто виникає проблема визначення семантичних запозичень, яку описує у своїй розвідці польська дослідниця Г. Курковська²: йдеться про запозичення нового значення з англійської мови для питомої лексеми, про паралельний розвиток цього значення в обох мовах чи про окреме лексичне запозичення. Щоб це з'ясувати, ми будемо дотримуватися критерію, запропонованого польським дослідником А. Марковським³. На думку мовознавця, якщо певне значення лексичної одиниці наявне в англійській мові (що зафіксовано у відповідних лексикографічних джерелах), а у вітчизняній лексикографії зафіксоване пізніше (не відбите у словниках, виданих до 1990 р.), можна з великою вірогідністю стверджувати, що це англосемантизм.

У процесі функціонування деякі запозичені словацькою мовою лексичні одиниці змінюють значення. Мовознавці пояснюють це низкою чинників як екстралінгвального, так і інтралінгвального характеру. Передусім, незрозумілістю внутрішньої форми, а звідси – відсутністю маркованості і певних натяків чи асоціацій у більшості названих лексем, переважну їх однозначність і термінологічність, що дає змогу семантично і стилістично модифікувати їх зміст.⁴ Для підтвердження цього детальніше зупинимося на ряді цікавих прикладів. Поряд із відомими значеннями, зафіксованими у

² Kurkowska H. Zapózyczenia semantyczne we współczesnej polszczyźnie // Z problemów współczesnych języków i literatur słowiańskich. Warszawa, 1976. S.99–100.

³ Markowski A. Jawne i ukryte zapózyczenia leksykalne w mediach // Język w mediach masowych. Red. J. Bralczyk i K. Mośolek-Kłosińska. Warszawa, 2000. S.100.

⁴ Стущов О. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації). Київ, 2003. С.215.

відповідних словацьких лексикографічних джерелах, у низці запозичених слів з'явилося й активізувалося нове значення. Так, у слові *elektorát*, яке відбите лише у словнику іншомовних слів, поряд із відомим у словацькій мові значенням “активне виборче право”, з'явилося ще одне, запозичене з англійської мови – “сукупність виборців, що голосують за яку-небудь політичну партію або кандидатуру”, наприклад: “... *profil elektorátu je pri KDH podobný HZDS (vyšší vek, nižšia vzdelanosť, dedinské prostredie)*” (NO, 10.06.2000).

Обстежений матеріал показує, що семантично оновлюються лексеми, що входять до різних лексико-семантичних класів слів: іменники, прикметники, дієслова. Проте найбільше семантичних видозмін під впливом англійської мови зазнають іменники. Так, запозичене слово *animácia* у словацькій мові вживалося лише у значенні “техніка створення серії знімків, малюнків, силуетів в окремих фазах руху, за допомогою якої під час показу їх на екрані виникає враження оживлення мертвих форм руху”, наприклад, у словосполученнях *kreslená animácia; dokonalosť animácie; filmová, počítačová animácia* та ін. У мові сучасної преси це слово все частіше функціонує у відомому в англійській мові значенні – “організація надання послуг розважального, навчально-виховного (при церкві), оздоровчого характеру; спеціалізація такого напрямку діяльності в рамках навчальної спеціальності *туризм*”, порівн. словосполучення *hotel s animáciou, animácia v cestovnom ruchu, misijná animácia, škola animácie*, наприклад: “*V ponuke komplexu je detský klub s animáciou*” (KS, 2002.36.2). Паралельно з розвитком нової семантики іменника з'явилися й нові значення прикметника *animačný* – 1. “пов'язаний з організацією надання таких послуг, наприклад: *animačné aktivity*”, порівн.: “*Prímorské stredisko ponúka bohatý animačný program*” (Slovenský rozhlas, 25.03.2002). Відповідно інноваційну семантику запозичила й лексема *animátor/animátorka* – “працівники, які займаються організацією, наданням послуг розважального, навчально-виховного, оздоровчого характеру”. Вживання даної лексичної одиниці зафіксоване у наступних контекстах: *profesionálny animátor; cvičenie s animátorom pri bazéne; animátor je s deťmi v detskom kútiku; animátor mládeže; poslanie animátora; vplyv animátora na chod spoločnosti, Nedel'ná pravda, 26.04.1995*) або “*V krúžkoch pracujú vyškolení animátori z radov vysokoškolákov*” (KS, 2002.36.2). Вже від слова *animátor* утворився прикметник *animátorský* з інноваційним значенням “той, який стосується *animátora*”, наприклад: “*Večer v hoteli spestrí animátorský program, v ktorom predstavíme miestny folklór, video, tanec*” (KS, 2002.36.2) або “*Na Slovensku máme niekoľko animátorských škôl*” (KS, 2002.36.2). Дієслово *animovať*, попри відоме значення “за допомогою спеціальної техніки створювати ілюзію руху неживих предметів”, почало вживатися у новому значенні “робити щось інтенсивнішим, більш жвавим”, порівн. *animovať modlitbu; mladí budú animovať adoráciu*. Ще одне значення даного семантичного неологізму – “керувати невеликими християнськими товариствами з метою підтримки духовного розвитку його членів”, наприклад: “*Členovia rehole animujú mládež*” (KS, 2002.36.2) або “*Kňaz by mal animovať skupinu*” (KS, 2002.36.2).

Усі названі семантичні новації слова *animácia* і його похідні вже зайняли своє постійне місце у лексичному складі словацької мови, про що свідчить внесення їх до майбутнього “Словника сучасної словацької літературної мови”, робота над яким ведеться в Інституті мовознавства САН⁵.

⁵ Z rukopisu pripravovaného Slovníka súčasného slovenského jazyka (8) // Kultúra slova. 2002. 36.№2. S.112–118.

Під впливом англійської мови семантичних видозмін зазнала й лексема **editor**, що початково вживалася у словацькій мові лише у значенні “видавець (книг, музичних творів, творів образотворчого мистецтва)”, наприклад: *editorom diela je y'skumny' ustave*. Згодом сформувалося нове значення – “працівник видавництва, що здійснює комплексний продаж книги і контролює окремі етапи опрацювання рукопису”, порівн: “*Veduci editor vydavatel'stva; editor zadal text externej redaktorke*” (KS, 2001.35.1). Названа лексема почала вживатися також зі значенням “науковий працівник, що займається науковим опрацюванням та редагуванням великих за обсягом друкованих праць (монографій, збірників тощо)”, наприклад: *bol editorom niekoľkých vedeckých diel*; або у значенні “редактор, який готує до друку остаточну версію газети, журналу, аудіовізуальних знімків”: *kto bol editorom dnešných správ?*

Загальноживана лексична одиниця **nominácia** функціонувала у словацькій мові зі значенням “остаточне призначення (на посаду)”, однак сьогодні відома нова семантика згаданого слова – “висування кандидатур для участі в якому-небудь конкурсі; висування на високу посаду в державі”, наприклад: “*Maloroľnícka strana, ktorá mala navrhnúť kandidáta na prezidenta, s nomináciou otáľala až do zjazdu strany...*” (Sme, 5.6.2000). Паралельно почав вживатися й англосемантизм **nominant** – “кандидатура, яку висувають на участь у якому-небудь конкурсі; кандидат на високу, відповідальну посаду в державі”, наприклад: “*O prezidentský úrad dnes súperia podľa očakávania iba dvaja kandidáti – nominant vládnjej koalície Jan Sokol a čestný predseda ODS Václav Klaus*” (Pravda, 28.02.2003). Паралельно з новим значенням іменника, нову семантику розвинуло й дієслово **nominovat'** – “висувати на участь у конкурсі або на високу, відповідальну посаду в державі”, наприклад: “*Mádl (kandidát na prezidenta v Maďarsku) nominovali maloroľníci v súlade s koalíčnou dohodou z roku 1998, v ktorej sa FIDESZ a FKGP dohodli na spoločnom vládnutí*” (Sme, 5.6. 2000).

Лексична одиниця **ochranka** може бути прикладом семантичного запозичення з російської мови, у якій вона початково функціонувала на означення царської тайної поліції, а сьогодні вживається зі значенням “особиста охорона відомих осіб”. Саме це значення і було запозичене словацькою мовою, наприклад: “*Ochránka dámu odviedla, aby zistila jej totožnosť; ako reagoval Clinton agentúry neuviedli*” (Sme, 8.6. 2000); “*... na víkendové návštevy do Košíc prezident cestuje vlakom, ale tí, ktorí vedia, že popri trati sa po celý čas pohybuje vozidlo s ochránkou, sa skôr čudujú, načo je to vlastne dobré*” (Sme, 29.05.2000).

Слово **darca** відоме у значенні 1. “людина, яка щось комусь дарує; 2. людина, яка віддає свою кров або внутрішні органи для трансплантації”. У мові преси під впливом англійської воно ще вживається зі значенням “той, хто добровільно дає кошти на що-небудь”, а також з подібним інноваційним значенням – “той, хто надає здебільшого фінансові кошти громадській інституції, фонду тощо”, наприклад: “*Na rekonštrukcii budovy cirkevnej školy evanjelického zboru poskytli prostriedky darcovia zo Slovenska aj zo zahraničia*” (Pravda, 18.02.1995).

Запозичене слово **prezident** здавна відоме у словацькій мові зі значенням “1.обраний на певний строк глава держави; 2.голова, керівник установи, організації, товариства”. У мові засобів масової інформації аналізованого періоду нами зафіксоване вживання даного слова у новому, запозиченому з англійської мови значенні – “особа, яка очолює футбольний клуб”, напр.: “*Prezident AŠK Peter Datel' a prezident*

klubu Jaroslav Linkeš si myslia, že mužstvo môže mať bez nich (istých hráčov) problémy, ale reprezentácia je prvoradá a preto klub nežiadal nijaké výnimky” (Pravda, 28.02.2003).

Лексема **album** функціонує у словацькій мові зі значенням “збірка фотографій, поштових марок, тощо у вигляді книги або зошита”. Окрім нього, наприкінці ХХ ст. відзначається інноваційне вживання даного слова із запозиченим з англійської мови значенням “довгограюча грамплатівка або набір таких платівок”, наприклад: “... spolu nahrali príjemný **album** šansónových piesní vo francúzštine pod názvom *Láme (duša)*” (Sme, 25.05.2000).

Слово **alternatíva** раніше мало одне значення – “можливість вибору між двома або кількома можливостями, що виключають одна одну”. У сучасній публіцистиці під впливом англійської мови воно набуло інноваційної семантики “варіант” і стало активно вживаним неологізмом, наприклад: “*Včera sme sa dozvedeli, že o tejto **alternatíve** podpisu uvažujú obe strany už dlhší čas*” (SR, 28.02.2000); “*Republikový výbor zvažoval podľa Andrassyho sedem alebo osem **alternatív** ďalšieho postupu SDL*” (Sme, 29.05.2000); “*Predstavitelia Pentagónu, ktorí nechcú byť menovaní, uviedli, že minister obrany Donald Rumsfeld skúma niekoľko **alternatív**, ako systém realizovať*” (Práca, 4.05.2001).

Лексема **nektar** у словацькій мові традиційно вживалася лише на означення напою богів, що зберігає вічну молодість і безсмертя. Протягом останніх років вона все частіше функціонує у запозиченому з англійської мови значенні “фруктовий сік без м’якоті”, наприклад: “*Cappu. Pomarančový **nektár** (nápis na výrobku)*” (KS, 2001.35.2.).

Подібно й слово **dialóg**, що функціонувало зі значенням “розмова двох або кількох осіб”, під впливом англійської мови розвинуло інноваційну семантику й уживається у значенні “неофіційні переговори не лише між високопосадовими особами, а й партіями, організаціями, державами тощо”, наприклад: “*Viacerí medzinárodní pozorovatelia si všimajú najmä prítomnosť šefa ruskej diplomacie Ivanova, ktorá znamená faktickú obnovu **dialógu** NATO – Rusko na ministerskej úrovni rok po Kosove*” (Sme, 25.5.2000); “... snahy kolumbijského prezidenta Andrésa Pastrano na mierový **dialóg** s FARC” (Práca, 04.05.2001).

Лексична одиниця **architekt** раніше вживалася лише на означення фахівця в галузі будівництва. У сучасних періодичних виданнях вона поступово почала вживатися у новому, відомому в англійській мові значенні – “творець; законодавець чого-небудь, будівничий”, наприклад: “... *Amerika by musela porušiť zmluvu o protiraketovej obrane (ABM) z roku 1972. Jedným z jej **architektov** bol práve vtedajší Nixonov minister zahraničia Henry Kissinger*” (Sme, 25.05.2000). Подібно й слово **architektúra** раніше було відоме як мистецтво проектування, спорудження та художнього оздоблення будов, однак в аналізованій період фіксуємо нове значення даної лексеми – “будова, структура чого-небудь”, наприклад: “*Diskutovali o **architektúre** euroatlantických vzťahov a budúcnosti aliancie, o tom, čo všetko sa do summitu môže odohrať, čo by sa malo stať, aby budúce rozhodnutie o rozšírovaní prispelo k bezpečnosti Európy i vo svete...*” (Sme, 30.5.2000); “*Genadij Selezňov za najpriateľnejšiu **architektúru** nových bezpečnostných štruktúr v Európe pokladá zásady spolupráce na princípoch lisabonského dohovoru – OBSE*” (SR, 31.05.1997).

Прикладом семантичного запозичення може бути й іменник **pirát**. У словацькій мові названа лексема функціонувала із значенням “морський розбійник, грабіжник”, проте у сучасних періодичних виданнях фіксуємо вживання останньої також з інноваційною семантикою – “той, хто отримує і використовує щось незаконним спо-

собом (відеотехніку, касети, цифрові носії, комп'ютерну інформацію)”, наприклад: “Zákon o audiovizíi **pirátom** život neskomplicuje” (KS, 1996.30.2). Паралельно вживається й прикметник **pirátsky** із значенням “отриманий і поширюваний незаконним способом; який отримує і використовує щось нелегально”, напр.: “Na Slovensku sme v priebehu roka zaregistrovali štyri prípady, keď došlo k podozreniu zo zneužívania **pirátskymi** prístrojmi, konštatuje riaditeľ slovenskej pobočky Eurotel” (KS, 30.2. 1996.). Відповідно дериват **pirátstvo** у словацькій мові аналізованого часового зрізу функціонує на позначення

стану незаконного отримання, поширення і використання чогось (аудіовізуальної або комп'ютерної техніки), порівн.: “Keďže Slovenská audiovizuálna protipirátska únia sa problematikou audiovizuálneho **pirátstva** zaoberá už tretí rok, pokladám za potrebné upozorniť na niektoré skutočnosti, ktoré by mohli nastať po prijatí predloženého návrhu zákona” (KS, 30.2. 1996.).

Лексема **dimenzia** вживалася у словацькій мові лише у значенні “вимір (часовий)”, однак у текстах газет і журналів фіксуємо запозичене з англійської мови інноваційне значення названого слова – “розмах, важливість”, про що свідчить наступний контекст: “Až neskôr, keď som si tému Auckbournovej hry zdefinoval v procese skúšania inscenácie, prišiel som na ďalšiu **dimenziu** tejto predlohy. Hra Z času na čas vlastne kladie otázku: keby sme poznali svoju vlastnú budúcnosť, boli by sme schopní ju ovplyvniť?” (Pravda, 28.02.2003); “Je ako stvorené (obdobie) pre hľadanie lásky, pretože ľudia rozmyšľajú úplne v iných **dimenziách**” (Práca, 04.05.2001).

Лексична одиниця **sektor** відома зі значенням “частина народного господарства, яка має певні соціальні та економічні ознаки”. Сьогодні, окрім названого значення, у сучасних засобах масової інформації вживається англосемантизм із значенням “ділянка, сфера якої-небудь діяльності”, наприклад: “... niektoré komerčné banky dali počuť, že nedostatok likvidity v bankovom **sektore** v SR je už taký výrazný, že ohrozuje medzibankový platobný styk...” (SR, 31.05.1997); “V rokoch 1992 až 1999 zabezpečili metropolitné oblasti 86% národného ekonomického rastu, a boli miestom vzniku väčšiny pracovných príležitostí v oblasti high-tech priemyslu a **sektora** podnikateľských služieb” (Sme, 25.05.2000); “Počet kandidátov sa neskôr zúžil na troch, ktorým bol ... riaditeľ nemenovanej spoločnosti pôsobiacej v **sektore** informačných technológií Vladimír Raučina” (NO, 10.06.2000).

Розвиток мобільного зв'язку приніс нові поняття, які втілюються у відповідне мовне оформлення часто під впливом англійської мови. Ілюстрацією до сказаного може бути давнє запозичення **operátor**, що вживалося як військовий або залізничний термін, а також на позначення кваліфікованого робітника, що керує роботою обчислювальних машин. В аналізований період назване слово найчастіше використовується на позначення компанії, яка надає послуги мобільного зв'язку, наприклад: “Dvaja českí mobilní **operátori** RadioMobil a Eurotel predstavia na tohtoročnom veľtrhu ComNet funkčnú službu rýchleho paketového prenosu dát GPRS” (Sme, 25.05.2000) або “Orange je najväčší telekomunikačný operátor na Slovensku” (Pravda, 28.02.2003).

Запозичення **aktivita** вживалося із значенням “енергійна діяльність, активність”, однак під впливом англійської мови набуло, зокрема, у формі множини, інноваційного значення “які-небудь дії, діяльність, спрямовані зазвичай на загальне добро”, наприклад: “Novinári zisťujú často pravdivé informácie o poslancoch svojpomocne a tie môžu byť mnohokrát odlišné od deklarovaných **aktivít** ústavného činiteľa” (Sme, 30.05.2000); “Založenie Visegrádskeho fondu, podporujúceho a financujúceho **aktivitu**

v kultúre, školstve, vzdelávaní, vede a prihraničnej spolupráci je príkladom toho, že od veľkej politiky sa záujem štvorky presúva aj do tej "malej" (NO, 10.06.2000).

В останнє десятиліття англійська мова стала причиною семантичних зрушень, які сталися у значеннєвій структурі лексеми **demokracia**, відомій зі значенням "форма управління, політичний лад, за якого верховна влада належить народів". У сучасних ЗМІ фіксуємо вживання цього слова у новому значенні – "державна з такою формою правління", наприклад: "Povaha politického procesu v západných demokraciách a Amerike osobitne je taká, že kým sa dospeje k nejakému veľkému, kľúčovému rozhodnutiu, prebehne veľa etáp" (Sme, 30.05.2000); "Najväčšou chybou od kariérneho diplomata jeho rangu, pohybujúceho sa dlhé roky v politike a zorientovaného vo zvyklostiach vyspelých demokracií, bola neochota prevziať na seba politickú zodpovednosť" (Práca, 04.05.2001).

За посередництвом англійської мови розширила свою семантичну структуру і лексична одиниця **asistencia**, яка здебільшого вживалася на означення процесу допомоги лікареві при операції. Протягом аналізованого періоду названа одиниця функціонує у запозиченому з англійської мови значенні "допомога, сприяння", напр.: "Akceptovanie asistencie MMF má podľa M.Dzurindu dokázat, že pre SR nie je problém úzko spolupracovať s fondom, Svetovou bankou či ďalšími inštitúciami" (Sme, 25.05.2000).

Як уже зазначалося, семантичні трансформації в запозичених словах відбуваються і через їх неточне, часто хибне розуміння. Яскравим прикладом цього може бути іменник **tip**, початково запозичений словацькою мовою з англійської у значенні "здогадка; добра порада": **tip** mu nevyšiel; dať niekomu dobrý tip na víkend. Однак сьогодні у публіцистичних текстах помічаємо вживання даної лексеми в інноваційному значенні "новинка". Можливо, тут ідеться про калькування цілого стійкого словосполучення **hot tip** з фразеологізму **hot tip** (найсвіжіша інформація), що вживається у розмовному варіанті англійської мови, наприклад: "Iným horúcim **tipom** je kniha siedmich filozofických textov a dvoch rozhovorov Krátke úvahy o vizuálite a filme..." (Sme, 30.05.2000). Проте, гортаючи сторінки газет і журналів, фіксуємо вживання названого слова й з іншими прикметниками, наприклад: "Bulletin uzatvárajú pravidelné knižné **tipy** a jeho súčasťou je mnohými dlho očakávaný objednávaný kupón na predplatné" (Sme, 30.05.2000).

Ще одним прикладом семантичного запозичення може слугувати лексема **extáza**, здавна відома у словацькій мові зі значенням "крайній, найвищий ступінь задоволення, насолоди". Проте під впливом пропагування усього "західного" у словацькій мові почав функціонувати англосемантизм **extáza** із значенням "легкий наркотик у вигляді виготовленої з легко доступних хімічних речовин таблетки, яка користується популярністю у молодих відвідувачів дискотек", наприклад: "V Taliansku je veľmi obľúbená **extáza**. Mladí Taliani ju zväčša užívajú ako víkendovú drogu po celotyždňovom pracovnom vypätí, aby sa na diskotékach čo najskôr naplno uvoľnili" (Práca, 17.06.1999).

Лексична одиниця **konferencia** функціонує у словацькій мові на позначення зборів або наради представників держав, громадських і наукових організацій для обговорення певних питань. Проте у мовній практиці кінця ХХ–початку ХХІ ст. названа лексема почала вживатися у новому значенні – "асоціація, інституція (університетів, спортивних організацій тощо)", наприклад: "Zámorská basketbalová NBA mala v Los Angeles na programe siedmy zápas finále západnej konferencie, v ktorom sa rozhodlo o súperovi Indiány vo finále play off" (SR, 06.06.2000).

Іменник **pozícia** відомий у словацькій мові зі значенням "положення тіла; розташування, місцезнаходження, положення кого-, чого-небудь; становище, роль, місце

кого-, чого-небудь у суспільному житті, науці, мистецтві й т. ін.; ділянка, зайнята військами та обладнана для ведення оборони або наступу”. Упродовж аналізованого часового зрізу з’явилося інноваційне значення даної лексеми, запозичене з англійської мови – “посада, місце роботи”, наприклад: “*Popredná leasengová spoločnosť hľadá vhodných kandidátov na nasledujúce **pozície**: samostatný účtovník, finančno-účtovný analytik...*” (Sme, 30.05.2000); “*Štartujte s nami v našom úspešnom tíme na **pozíciu**: nákupca tovaru food...*” (Sme, 30.05.2000).

Лексема **aplikácia** функціонує у словацькій мові зі значенням “застосування, використання чого-небудь; виготовлення орнаментів або художніх зображень нашиванням чи наклеюванням на що-небудь різнокольорових клаптиків тканини, паперу”. Сьогодні названа лексична одиниця вживається для позначення певної комп’ютерної програми, наприклад: “*Požadujete skúsenosti s programovaním vo Visual Basic-u alebo s tvorbou databázových **aplikácií**, najmä MS SQL Server alebo Oracle*” (Sme, 30.05.2000). Паралельно вживається і похідний прикметник **aplikačný**: “*PC Programátor-Analytik zodpovedá za vývoj a údržbu **aplikačných** programov vyvinutých na PC*” (Sme, 30.05.2000).

Цікаво, що навіть деякі сучасні лексичні одиниці, які нещодавно ввійшли до мовного обігу в Словаччині, тобто, сприймаються як неологізми, так само зазнають семантичних модифікацій, що є переконливим свідченням усталення їх у мові, набуття ними нормативності. Це, зокрема, стосується лексеми **líder**, яка побутує у словацькій мові з 90-х років ХХ ст. зі значенням “про того, хто посідає провідне місце серед інших: *l. strany*; особа чи група осіб, яка йде першою у змаганнях: *l. mužstva, l. ligy*”, проте останнім часом набуває іншої, переносної семантики – “щось, що є найкращим, найбільш досконалим (про неістоти)”, наприклад: “*Skutočne razantný nástup a ambíciu stať sa **lídrom** na trhu digitálnych zariadení dokazuje aj to, že spoločnosť QSSL poskytne vývojárom svoj nový operačný systém a väčšinu zdrojových kódov zadarmo...*” (Sme, 25.05.2000).

Ілюстрацією ще одної трансформації є слово **generácia** – “сукупність людей одного віку, пов’язаних спільними інтересами і спільною діяльністю”. У сучасних періодичних текстах ця лексична одиниця під впливом англійської мови вживається з інноваційною семантикою “ряд виробів, виготовлених протягом певного періоду”, наприклад: “*Spoločnosti uzavreli začiatkom roka strategickú alianciu, pretože Amiga vybrala za základ pripravovanej platformy Amiga novej **generácie** realtime operačný systém Elate od Tao Systems*” (Sme, 25.05.2000).

Менш численну за обсягом групу слів, які набули нового значення під впливом англійської мови, становлять прикметники/дієприкметники, як-от: **impotentný**, **titulný**, **inteligentný** / **testovaný**. Відомий у словацькій мові прикметник **impotentný** вживався лише як медичний термін, однак сьогодні фіксуємо у публіцистичних текстах інноваційне значення названого слова – “слабкий, безсилий, погано розвинений”, наприклад: “*Kým menová politika nepodlieha megalománii a drží sa v ohrade racionality, bankový dohľad sa vo všeobecnosti považuje za **impotentný***” (Sme, 5.6.2000).

Подібно й лексема **inteligentný** функціонувала з єдиним значенням “розумово розвинений, освічений, культурний” і вживалася лише на означення людини, однак в аналізований період як результат впливу англійської мови почав вживатися неосемантизм **inteligentný** у новому значенні – “який діє розумно (стосовно побутової техніки, автомобіля та інших здобутків цивілізації)”, наприклад: “*V Štokholme sa budú stavať prvé dva komplexy **inteligentných** domácností v Európe, založené na koncepte **inteligentnej** chladničky ScreenFridge od Electroluxu*” (Sme, 25.05.2000).

Інноваційну семантику фіксуємо й у семантичній структурі прикметника **titulný**, який до цього часу найчастіше вживався у словосполученні “титульна сторінка”, проте в текстах сучасних ЗМІ назване слово почало вживатися у значенні “головний”, здебільшого на означення головної ролі у кінофільмі, наприклад: “*Film Ordinary Decent Criminal by mal príst' do slovenských kín v najbližších týždňoch s oscarovým Kevinom Spaceym v titulnej úlohe*” (Sme, 28.05.2000). Паралельно з функціонуванням неосемантизму **testovať** інноваційної семантики набув і дієприкметник **testovaný** – “який випробуваний, перевірений”, наприклад: “*Pri tejto skúške boli všetky testované prístroje na sekundu presné*” (Práca, 04.05.2001).

Семантичних трансформацій під впливом англійської мови зазнали також дієслова. Дане твердження можуть переконаливо проілюструвати наступні приклади. Так, у слові **implantovať**, поряд з відомим значенням – “вживляти що-небудь в організм людини, тварини”, в аналізований період з’явилося нове – “перенести, внести, впроваджувати, навіювати що-небудь”, наприклад: “*Ich hodnotové orientácie sa nemohli vyvíjať správnym smerom, ved' namiesto ich hodnôt im boli implantované cudzie spoločenské modely*” (Sme, 30.05.2000).

Лексична одиниця **asistovať** традиційно в словацькій мові вживалася у галузі медицини зі значенням “виконувати роботу асистента (помічника професора або лікаря)”, але наприкінці ХХ ст. це слово під впливом англійської мови розширило свою семантичну структуру і почало функціонувати у значенні “допомагати, сприяти”, наприклад: “*Georgeovi Bushovi juniorovi počas vystúpenia v Národnom tlačovom klube asistovali významné osobnosti republikánskej zahraničnej a bezpečnostnej politiky...*” (Sme, 25.05.2000); “*Rozohrávač Mark Jackson zase dokonale využil svoj prehľad a spoluhráčom 13-krát asistoval*” (Sme, 25.05.2000).

Прикладом процесу семантичного запозичення може бути і лексема **zadefinovať** **si (definovať)**, раніше відома зі значенням “давати точне визначення”, яка сьогодні функціонує зі значенням “встановлювати, окреслювати”, наприклад: “*Až neskôr, keď som si tému Ayckbournovej hry zadefinoval v procese skúšania inscenácie...*” (Pravda, 28.02.2003). Із подібним значенням вживається у польській мові відповідно англосемантизм *definiować*⁶. Дієслово **aktivovať**, крім відомого і зафіксованого у словниках значення “робити кого-, що-небудь діяльнішим, активізувати”, набуло ще й інноваційного – “здійснювати активацію (перехід із недіяльного стану в діяльний) чого-небудь”, наприклад: “*Na našej internetovej stránke práve aktivujeme službu tatra-pay, ktorá umožní aspoň časti zákazníkov zaplatiť za tovar on-line*” (Sme, 06.06.2000). До англосемантизмів відносимо й дієслово **testovať** з інноваційною семантикою “перевіряти, випробовувати”, наприклад: “*V diskusii sa hľadajú argumenty za a proti, overuje sa ich sila, testuje sa ich politická, ekonomická, bezpečnostná únosnosť*” (Sme, 30.05.2000); “*Euro otestovalo hranicu 0,962 USD / 1 EUR po piatkovom výlete smerom na vyššie úrovne*” (Sme, 30.05.2000).

Цікаві випадки семантичного запозичення спостерігаються й у галузі фразеології. Тут також простежується тенденція до запозичення значення усталених виразів з англійської періодики. Передусім, це вирази на позначення соціально-економічних процесів: **pranie špinavých peňazí** (англ. money laundering) – “легалізація отриманих незаконним шляхом грошей (доходи від “тіньового” бізнесу, наркобізнесу, виготов-

⁶ Markowski A. Najnowsze zapożyczenia semantyczne w polszczyźnie // Internacionalizacja w ścisłych słowanskojęzycznych: za a proti. Bratislava, 1999. S. 34.

лення фальшивих грошей тощо)”, *balík (zákonov, akcií, problémov, návrhov, vlády)* (англ. block of shares, package deal) – “сукупність пропозицій, документів, об’єднаних єдиною ідеєю; сукупність послуг, пропонованих споживачу, клієнту”. Вже у словацькій мові кількість виразів, внутрішня форма яких пов’язана з поняттям “брудні гроші”, значно збільшилася, наприклад: *pranie špinavých peňazí, práčka špinavých peňazí, pracovňa špinavých peňazí*. Усталені вирази, значення яких запозичене з англійської мови, мають високу частотність у словацьких періодичних виданнях, порівн.: “*Projekt privatizácie rovnakého balíka akcií Transpetrolu zatiaľ stojí a vláda sa ním bude zaoberať v stredu na budúci týždeň*” (Sme, 25.05.2000); “*V balíku vlády sa dajú nájsť informácie o tendroch CFCU*” (Práca, 04.05.2001); “*Belgický bulvárny denník La Dernière Heure uviedol, že 49-ročný Holanďan ... poverený vzťahmi s východnou Európou, je obvinený z podvodu, falšovania dokumentov a pranía špinavých peňazí pochádzajúcich z obchodovania s drogami*” (Pravda, 28.02.2003).

Отже, аналіз семантичних запозичень у словацькій літературній мові кінця ХХ–початку ХХІ ст. демонструє стійку тенденцію до зміни значень слів, що функціонують у мові періодичних видань названого періоду. Як свідчить проаналізований фактичний матеріал, розширення семантичної структури слова відбувається внаслідок запозичення нового значення, насамперед, з англійської мови. Такі інновації найперше вживаються у мові преси, а згодом стають часткою загальноживаної лексики словацької мови.

Список умовних скорочень журналів і періодичних видань

KS – Kultúra slova. Vedecko-popularizačný časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu.
SR – Slovenská republika
NO – Národná obroda

SEMANTIC BORROWINGS IN THE VOCABULARY OF MODERN SLOVAK LANGUAGE (based on printed media of the late XXth–early XXIst centuries)

Oksana HUMENNA

*L'viv Ivan Franko National University
1, Universytets'ka str., L'viv, 79000
The Chair of Slavonic Philology*

The article deals with semantic borrowings in the vocabulary of modern Slovak language as based on printed media of the late XXth–early XXIst centuries. The author considers the criteria for determining new semantic borrowings (e.g. the fact that in English the corresponding word existed long before it was borrowed by Slovak) and the reasons of their penetration into Slovak vocabulary (the role of English in modern world, its functioning in all spheres of Slovak social life).

Key words: semantic borrowings, neosemanticism, anglosemanticism, new meaning.

Стаття надійшла до редколегії 03.06.2005
Прийнята до друку 17.06.2005